

PS. ALLEHANDA OM VARJEHANDA

Vad har kondomer och bilbälten gemensamt?

Kondomer och bilbälten anbringas på den mänskliga kroppen för att spara liv – kondomerna dessutom för att motverka uppkomsten av nytt liv. Tanken är uppenbar: Genom att använda ett tekniskt hjälpmedel så förhindrar man att livsfarliga konsekvenser uppstår. Men kan vi verkligen vara så säkra på att denna teoretiskt sett önskvärda utveckling verkligen fungerar i praktiken?

I Lancet ifrågasätter tre engelska forskare effekten utan att egentligen tycka att vi skall avstå ifrån säkerhetsåtgärderna, bara att vi måste vara medvetna om vilka konsekvenser som påbud om säkerhet har för individen och samhället [1].

Även om data från Storbritannien tycks utgöra de bästa bevisen för att dödliga trafikolyckor har minskat så är resultaten svårtolkade, och i ett land som Sverige kan man inte påvisa ett orsakssamband mellan förändringarna i trafikolycksfall och introduktionen av bilbälteslagen 1975. Detta får de engelska forskarna att diskutera om vi inte i själva verket ägnar oss åt ett slags riskkompensation.

Vissa experter menar att bilbälteslagen i själva verket inneburit att risken för att skadas i trafikolycksfall förskjutits från bilförarna till andra i

trafiken. Bilbältet inbjuder förarna att köra fortare utan större riskökning för dem själva, men innebär att de oskyddade fotgängarna och cyklisterna löper större risk att skadas i trafiken. Minskad risk för en kategori trafikanter motverkas av ökning för en annan grupp som uppenbarligen aldrig har bett om att ut sättas för dessa.

Samma resonemang kan faktiskt föras när det gäller kondomanvändning. Det är nämligen svårt att vetenskapligt påvisa att en ökad användning av kondomer motverkar spridning av HIV eller andra sexuellt överförbara sjukdomar. Reklam för kondomer når i första hand ut till dem som redan är försiktiga och gärna tar till sig hälsobudskap, men egentligen inte utgör någon grupp som sprider smitta.

Reklam för ökad kondomanvändning innebär en förhöjd aktivitet bland dem som redan använder kondom, med risk för kondomsador och därmed smittöverföring – och slutligen – en starkt riskbenägen grupp invaggas i säkerhet i tron att kondomerna löser problemen, vilket gör att de ohämmat ägnar sig åt ett ännu mera promiskuöst beteende med riskökning som nettoeffekt.

De engelska forskarna kan faktiskt beräkna att om kondomreklam leder till kraftigt ökad sexuell aktivitet på

grund av den invaggade tryggheten, så behöver resultatet ingalunda bli minskat antal könssjukdomar – man kan till och med råka uppnå den rakt motsatta effekten – trots god vilja.

Detta tänkande gäller även i andra sammanhang. Vetskapen om att läkemedelsbehandlingen för HIV har förbättrats leder till att vissa homosexuella grupper nu skyddar sig betydligt sämre än tidigare eftersom det alltid finns hjälp att få om man skulle bli smittad.

Vår uppfattning om förmågan att påverka risk genom myndighetsbeslut har tidigare byggt på ganska primitiva och grumliga tankegångar och inte tagit någon hänsyn till det mänskliga beteendet. Riskbeteende är en balansakt, och vad som från början låter som en klok och förnuftig tanke blir kanske utan effekt i praktiken. Självfallet är detta frustrerande för alla informatörer som tror att bara man har ett riktigt hälsobudskap så är man inne på rätt spår.

Stephan Rössner
Stockholm

Referens

1. Richens J, Imrie J, Copas A. Condoms and seat belts: the parallels and the lessons. *Lancet* 2000; 355: 400-3.

Vilse i väderstrecken

Livet som anestesilog kantas kanske inte alltid av rosor, men emellanåt kan det ändå glimma till ordentligt vid vägkanten.

För inte alltför många månader sedan gick jag tillsammans med en kollega morgonrond på vår intensivvårdsavdelning. Vi kom ganska snart till en äldre, men fullt vital kvinna som några dagar dessförinnan genomgått ett större bukkirurgiskt ingrepp och som vid en hastig anblick nu torde kunna åter-

vända till kirurgisk vårdavdelning.

Efter några sedvanliga artighetsfraser ville vi veta om tarmfunktionen återkommit, och min kollega frågade med ljudlig stämma:

– Nåväl, fru Andersson, har det gått några gaser söderut idag?

Det lugna ansiktsuttrycket hos damen i sängen framför oss förbyttes hastigt i en bekymrad uppsyn, pannan rykandes lätt och ögonbrynen sänktes en aning. Under några långa sekunder kunde vi

tydligt se hur hon förberedde svaret, samtidigt som hon sträckte på halsen och oroligt spejade ut genom fönstret, där solen redan stod högt på himmelen. Till sist vände hon blicken från det ljusa fönstret, betraktade oss med osäker blick och svarade med en svag, darrande röst:

– Ja, se doktorn, jag vet inte så noga det där med väderstrecken.

Jonas Åkeson
Malmö